

Светлана Иванова, Таня Стоянова

“Прави така, че всеки, който дойде при теб, на тръгване да се чувства по-добре и по-щастлив!”

Майка Тереза

Идеите на хуманизма са в основата на съвременното общество. Те предполагат разкриване и реализиране потенциала на всеки човек, включително и на този с увреждания. Отношението към хората със специални потребности в демократично общество е един от важните елементи на ценностната система. Създаването на равни възможности и достъпна среда за получаване образование, както и успешната интеграция в социалната среда, е от изключителна важност за тези граждани.

Вследствие развитието на информационните и комуникационни технологии през последните години и значителните промени, настъпващи в съвременното глобализиращо се общество, висшето образование е поставено пред голямо предизвикателство – да осигури адекватна образователна среда за всички студенти, в това число и за студентите със специални образователни потребности (СОП). Броят на тези студенти расте и съвсем закономерно се налага необходимостта от търсенето на пътища за създаване на необходими за тях условия за достъпно висше образование, за усъвършенстване на образователния процес, за разширяване на социалното общуване, за активно включване в живота на академична общност, за създаване на базови предпоставки за успешна учебна и трудова дейност.

В Декларацията за принципите, политиката и практическата дейност в сферата на образованието на лицата със специални потребности, приета в Саламанка, Испания през 1994 г. се подчертава, че е необходимо ЮНЕСКО да „...поощрява академичната общественост в плана за укрепване на научните изследвания в тази област... да служи като център за обмен на информация и за разпространение на конкретни резултати и опит...”.

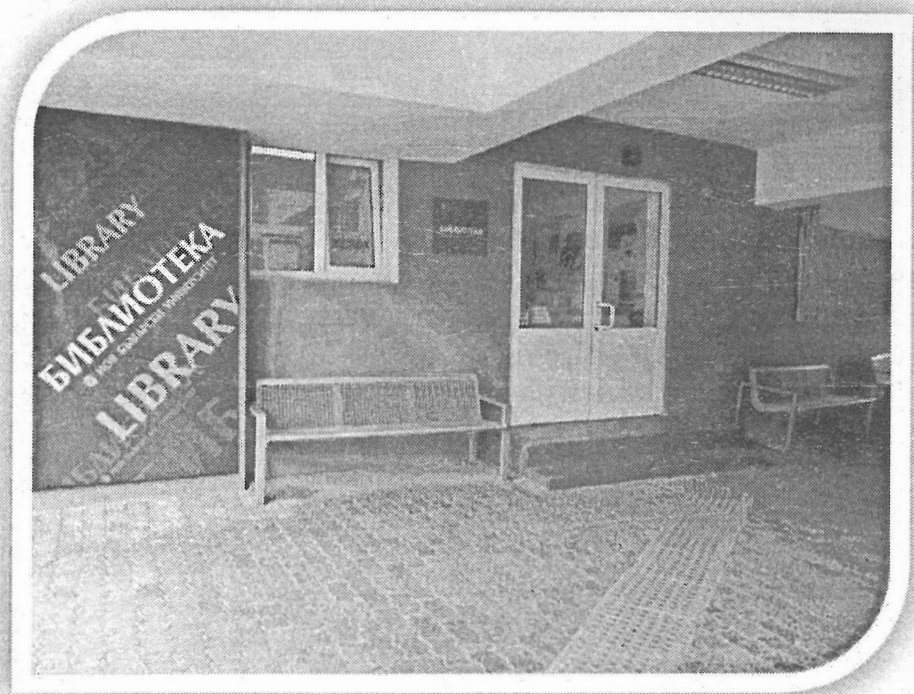
В Закона за висшето образование у нас – чл. 70 (2) (Изм. ДВ, бр. 48 от 2004 г.) се посочва, че студентите, докторантите и специализантите, които са слепи, глухи, инвалиди с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто имат право на специални облекчения, регламентирани в правилниците на висшето училище. В Закона за интеграция на хората с увреждания (в сила от 01 януари 2005 г.) в чл. 20 е казано конкретно, че „висшите училища осигуряват:

1. подкрепяща среда, специални приспособления, подходящи учебни материали и допълнителна преподавателска помощ, подпомагащи процеса на обучение и оценяване на хората с увреждания;
2. подготовка на специалисти за работа с хора с увреждания”.

Посочените нормативни документи очертават необходимостта от реализиране на редица дейности, насочени към проучване на конкретните потребности на студента, на трудностите, които са бариера пред успешното му обучение и включване в студентската общност, дейности, изискващи промяна на обществените нагласи, промяна на подхода във висшето училище, получаване на подкрепа от цялата академична общност.

Нов български университет (НБУ) споделя тези ценности и е отворен за студенти със СОП. През годините са създадени цялостни условия за улесняване достъпа на хора с физически увреждания до университетските ресурси. Изграден е панорамен асансьор, който, освен че е много интересен архитектурно и вдъхва нов живот на сградата, позволява на хората с двигателни проблеми да използват пълноценно пространството и ресурсите на петте етажа. Асансьорът е част от проекта за осигуряване и улесняване на достъпа на хората в неравностойно положение. Изградени са и четири рампи, които осигуряват достъп до кафе-клуба на корпус 1, аулата, тоалетните и асансьора. На стълбите към корпус 2 е монтирана моторизирана платформа, която осигурява достъп до учебните зали, офисите и кафе-клуба. Рампа е монтирана и при входа на корпус 1 откъм страната на библиотеката. Част от достъпната среда са и монтираните автоматични врати, като по този начин всички входове са съобразени с достъпа на хора с нарушени двигателни функции. Входовете на университета са обозначени и с табели, напечатани на брайлова азбука. Маркирани са специални места за паркиране. Бордюрът на тротоара пред паркинга е скосен.

По проект за осигуряване на достъпна работна среда бе изградена текстилна пътека за незрящи, която започва от булеварда пред университета и завършва до входа на библиотеката. По този проект е назначен и Координатор на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение.

През 2005 г. бе спечелен проект, благодарение на който в библиотеката на университета бе открито специално читателско място (шумоизолационна кабина) за хора с нарушено зрение, оборудвано със специализирана техника и софтуер. То разполага с американски софтуер тип екранен четец Jaws for Windows, който казва на компютъра, коя част от екрана е на фокус и какво е изобразено на него. Българската асоциация за компютърна лингвистика дари за бесплатно ползване синтезатор на реч за български език – Speech Lab 2.0. Другата необходима програма, която е инсталирана за ползване е Fine reader – програма за оптично разпознаване на символи. Работното място разполага с принтер за брайлов печат „Everest” и брайлов дисплей „BAUM super Vario”. В резултат на този успешно реализиран проект, библиотеката на НБУ предоставя безплатни услуги за незрящи от цялата страна.

Университетът се стреми да предоставя равни възможности за обучение на всички студенти. В НБУ се обучават 157 студенти, които са заявили своите специални образователни потребности. От тях 41% са без функционални нарушения, 33% – с нарушени моторни функции, 13% – с нарушение или липса на зрение, 11% – с нарушение или липса на слух и по 1% – с нарушение на психичното здраве, речта и развитието.

С цел подобряване на обслужването и на други групи студенти със СОП, библиотеката разработи нов проект, който включва:

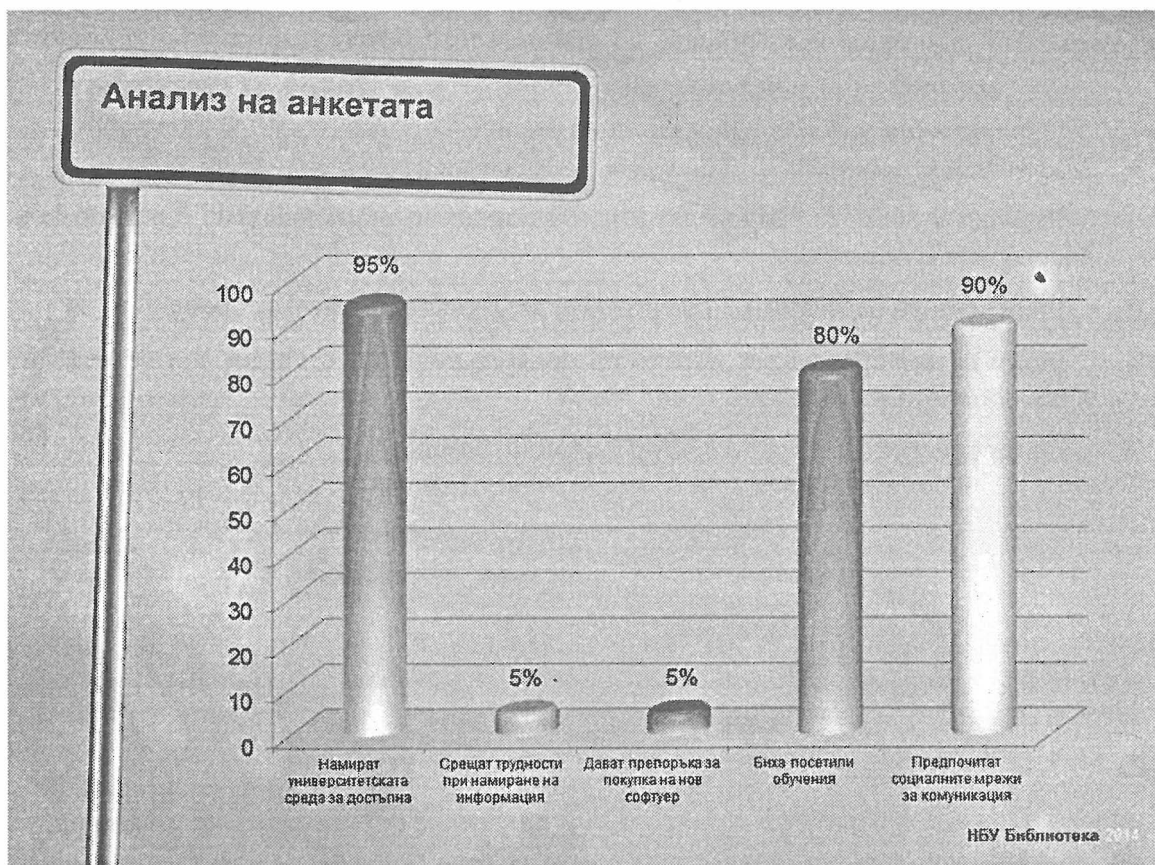
- провеждане на анкетно проучване, с цел изследване на нуждите на читателите от специфични ресурси, технологии, услуги и материални условия в библиотеката;
- анализ на анкетното проучване, който ще е основа за подобряване на материалната среда, адаптирането на предлаганите услуги и развитието на специални колекции;
- обучение на екипа;
- комплектуване на специфични медийни формати и обособяване на специална колекция;
- технологично развитие;
- адаптиране на библиотечните, информационните и техническите услуги към специфичните нужди на читателите със СОП.

Важно е да се отбележи, че екипът на проекта включва началниците на отделите „Библиотечни и информационни услуги” и „Технически ресурси и услуги”, както и по двама служители от двата отдела: двама библиотекари, системен библиотекар и технически сътрудник. По този начин се цели да се обхване пълният спектър от необходими компетенции за качествено подпомагане на тази група читатели.

Анкетното проучване сред студентите със СОП има за цел да изследва нуждите от специфични ресурси, технологии, услуги и материални условия в библиотеката. То е проведено изцяло по електронна поща, а самата анкета е създадена в два различни формата:

електронен формуляр в Google Drive и .docx формат (за нуждите на незрящите ни читатели). С някои от респондентите, на случаен принцип, са проведени и телефонни интервюта. Някои от по-важните зададени въпроси са:

1. Ориентирате ли се лесно в университета и библиотеката?
2. Посещавате ли библиотеката на НБУ?
3. Срещате ли трудности при намиране на информация в библиотеката?
4. Имате ли нужда от специализирана техника и подпомагащи технологии (софтуер)?
5. Бихте ли участвали в обучения за използване на ресурсите и услугите в библиотеката?
6. Получавате ли от служителите на библиотеката адекватна помощ, ако се налага?
7. Бихте ли дали своите препоръки как обслужването в библиотеката да се подобри?

Анализът на отговорите от анкетата, показва че:

- 95% от студентите намират университетската среда за достъпна;
- 5% срещат затруднения при намиране на информация;
- 5% дават препоръки за закупуване на специализиран софтуер;
- 80% биха посетили обучения, организирани от библиотеката;
- 90% предпочитат социалните мрежи за комуникация.

Тези резултати ще бъдат в основата при изпълнението на следващите етапи на проекта, както и при разработване на специални информационни материали, които ще бъдат разпространявани чрез социалните мрежи.

Тук е мястото да се отдели внимание на следващите стъпки от проекта, а именно:

- Проучване на пазара и комплектуване на специални видове документи, като говорещи книги, видео/DVD книги със субтитри и/или езика на знаците, брайлови книги, електронни книги, или други непечатни материали. Създаване на специална колекция в библиотечния фонд и установяване на модели за библиографско описание на нетрадиционни медийни формати.
- Технологично развитие. Внедряване на технически средства за използване на специални видове издания (аудиовизуална техника, компютър и др.) и адаптивни технологии за използване на традиционни издания (TOPAZ Desktop Video Magnifiers, OpenBook Scanning and Reading Software др.).
- Редизайн на съществуващите библиотечни, информационни и технически услуги чрез разработване на технологични карти на услугите и внедряване на адаптираните услуги в практиката.

Един от най-интересните етапи от изпълнението на този проект се оказва специализираното обучение за членовете на екипа, което бе съставено от пет обучителни курса:

1. „Неврологични заболявания и двигателни ограничения” с лектор доц. д-р Маргарита Станкова.
2. „Подходи в общуването със студенти с психични разстройства” с лектор доц. д-р Маргарита Станкова.
3. „Дислексия на развитието” с лектор гл. ас. д-р Екатерина Тодорова.
4. „Специфични средства и стратегии за комуникация с глухи и слабочуващи” с лектор Славина Лозанова.
5. „Български жестов език” с лектор Славина Лозанова.

Най-важното, което екипът научи и е от изключителна полза в ежедневната работа с читателите:

- При комуникацията с читатели с психични разстройства са важни няколко прости правила: да не се спори, а да се демонстрира необходимият респект, да не се

изваждат от реалността и с тях да работи само един член на персонала, ако е възможно.

- Студентите с дислексия се оценяват устно, а не писмено. Те са освободени от презентации и четене на глас пред останалите колеги. При писмено изпитване се подготвят изпитни материали с по-голям размер на буквите. На изпита разполагат с 30% повече време за работа, отколкото останалите студенти. Ако трябва да пишат, имат избор между ръкописно писане и работа на компютър. При оценяване на писмените работи оценката не се намалява заради пунктуация и правопис.
- При общуването с хора с нарушено зрение е важно преди да се впуснем да помагаме, винаги първо да питаме! Ако помощта ни е добре дошла, уточняваме как! Когато водим сляп човек, да му позволим да ни хване под ръка – това ще му помогне да се ориентира по нашите движения.
- Правилата и стратегиите за общуване с глухи и слабо чуващи са на първо място да има тиха среда, с възможно по-малко страничен шум. Да не се говори на ухото на глухия събеседник. Винаги да се поддържа зрителен контакт. Ако не разбираме какво казва да помолим да повтори. Да не се правим, че разбираме.

При обслужване на студенти със СОП е важно библиотечният персонал да бъде търпелив, подкрепящ, и да не проявява покровителствено отношение. Необходимо е да се създаде чувството, че студентите са специални, за да се върнат пак в библиотеката. Дори най-малката помощ от наша страна към тях е важна. Проведените дейности и обучения, дават възможност за легитимиране на студентите със СОП, за „надникване” в техния свят – разбиране на стремежите, нуждите, проблемите и възможностите им, за създаване на толерантна и подкрепяща ги университетска среда, за засилване позициите им в академичната общност. Всичко това е изключително важно за включването им в живота „наравно с другите” и успешната им реализация на пазара на труда.

Използвана литература:

1. Закон за интеграция на хора с увреждания. ДВ бр.81 от 17.09.2004 г. [Онлайн]. Достъпен на: <http://sacp.government.bg/normativna-uredba/zakoni/integracia-uvrejdania/>
2. Закон за висшето образование. ДВ, бр. 48 от 2004 г. [Онлайн]. Достъпен на: <http://lex.bg/laws/ldoc/2133647361>
3. Майор, Федерико. Декларация от Саламанка и Рамка за действие за образование при специални потребности Световна конф. по образованието при спец. потребности: Достъп и качество, Саламанка, Испания, 7 – 10 юни 1994. София : Инст. за соц. политика и соц. работа, 2003.
4. Терзийска, Пелагия. Студентите със специални образователни потребности – един малко познат свят [Онлайн]. Достъпен на: <http://pedagogy.swu.bg/wp-content/uploads/2012/03/Terziiska-SSOP.pdf>